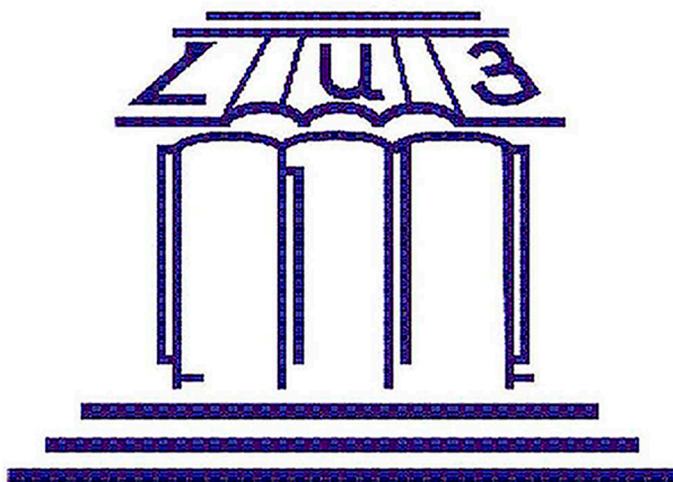

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԵՆ

891. 99
Ա- 91

01 JAN 2009

19 NOV

№ 2. «ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՅԼՇԵՎԻԿ»-Ի ԳՐԱԴԱՐԱՆ. № 2.
ԳԵՂԱՐՎԵՍԱԿԱՆ ՍԵՐԻԱ

391.99
2-91

ՍԿՐՏԻԶ ԱՐՄԵՆ

Զ Ո Ւ Բ Ե Յ Ի Դ Ա

Պ Ա Տ Մ Վ Ա Ծ Ք

ՅԵՐԵՎԱՆ — 1928 թ.

28 FEB 2013

22096

2005 MAR 1 0

18 MAR 21

11 0 1 8 1 9 1 0 9

ՀԱՅԳՈՐԿԳՐԱՅԻ 1 ՏՊԱՐԱՆ
ՊԱՏՎԵՐ 1974
ԳՐԱՌԵՊ. 579Բ. ՏԻՐԱԺ 2000

233354

ԶՈՒԲԵՅԻԴԱ

A circular stamp from the USSR Academy of Sciences. The text "АКАДЕМИЯ НАУК СССР" is curved along the top inner edge, and "1954" is curved along the bottom inner edge. In the center, the text "ЗУНН АНН.СРР" is printed horizontally.

Ո՞վ եր յերգում: — այդ չգիտեմ: Իսկ ի՞նչ եյին յերգում...

Յուրաքանչյուր տնից, յուրաքանչյուր սենյակից դուրս ելն յերգի ձայնը։
Դրսում ձայներն իրար ելին միասնականում և թռչում ելին փողոցից-փողոց,
առանց վրդովելու գիշերվա անդորրովթյունը։ Նրանք յերգում ելին, վոր
յուրաքանչյուր սլափի յետևում, յուրաքանչյուր առաստաղի տակ աճում է մի
նոր ծիլ, բռնկվում է մի նոր լույս։ Նրանք յերգում ելին այդ մթին փողոցնե-
րում, այդ փողերիկ տնակներում աճող փողերի մասին, վորոնք վաղը կգան,
ավելի կգեղեցկացնեն այս աշխարհը և ավելի կշենացնեն։

Նրանք յերգում ելին հետևյալ առավոտվա մասին, յերբ ավելի կենսուրախ
կարթնանան այդ ծայրամասերը։

— Մենք հին տարիների հետքերն ենք, բայց մոռացված ծայրամասեր չենք
հիմի,— յերգում ելին նրանք։

— Մենք մեր մեջ աճեցնում ու մեծացնում ենք մեկ քանդողներին ու նորր
կառուցողներին,— յերգում ելին նրանք։

Յեվ յես լսում եյի, թե ինչպես յուրաքանչյուր տան մեջ բարախում եր
կյանքի յերակը։

Որը լուսանում եր, յերբ յես վերադարձա։ Քաղաքի կենտրոնում, բաց-
վող ուրվա լույսից արդեն դժգոհացել եյին երեքտրական յամպերը։

Փողոցներում դեռ փոշոք չկար։

ԳԼՈՒԽ ՅԵՐԿՐՈՐԴ.

ՎՈՐՏԵՂ ՊԱՏՄՎՈՒՄ Ե ԿԱՄՈՒԹՅՈՒՆԻ ՄԱՍԻՆ.

Յերկանի կենտրոնում ընկած են յանուկ փողոցները։ Նրանք յերկար չար-
քերով ձգվում են կողք-կողքի։ Նրանք, յերկար չարքերի մի ուրիշ խմբով,
կտրանում են նախկիններին։

Այդ բանուկ փողոցներից ամենավերջինը դառնում է քաղաքի կենտրոնի և
քաղաքի «անհետաքրքիր» մասի սահմանում և յերկար յերկողով անջատում է
նրանց։ Մի կողմում ընկած են ավելի մեծ փողոցները, կինոները, թատ-
րոնը, տկումբները, հիմնարկները, մեծ և մի քանի հարկանի տները, իսկ մյուս
կողմում համատարած գորշովթյուն է և ցեխով ծեփված պատերի խտնիխու-
ր պանորաման։

Յերկար ձգվում և այդ վերջին փողոցը։ Վոչ մի լայն փողոց չի կտրում
անցնում նրան։ Յեվ թվում է, թե ճանապարհ չկա դեպի մյուս կողմը։ Ան-
ծանոթ անցորդն անպայման այդպես կյենթաղրի։

Բայց այդպես չէ։ Հազիվ նկատելի մի քանի նրբանցքներ, — նեղ, չափ անո
նրբանցքներ ճանապարհ են բաց անում քո դեմ։

Մտիւր այդ նրբանցքներից մեկը և գնա։ Յերկար դնա։ Նրբանցքը զիգզաղ-
ներ չափ ունի և մեկ այս կողմն է ծովում, մեկ մյուս։ Բայց վորեւե այլ նըր-
բանցք չի կտրում անցնում նրան։ Դու չես կարող ճանապարհդ փոխել։ Կամ
դիտի վերադառնա, կամ պիտի շարունակես նույն ծուռումուռ նրբանցքով
առաջանալ։

Պատե՛րը: Պատե՛րը ցեխապաշտ են և ցածր: Այնուամենայնիվ նրանք յար-
ձըր են քո հասակից և դու չես կարող նայել նրանց վրայով:

Յերբեմն հանդիպում ե՛մք փողերիկ դուռ, պատերի նման պորչացած, չը-
նեղված փայտից: Դուան ճեղքից յերևում ե հայաթը:

Յերբեմն ցեխով ծեփված պատերի այդ յերկար և անընդհատ շարքի մեջ
քեզ հանդիպում ե մի բարձր պատ, նույնպես ցեխով ծեփված ու գորշ: Նրա
վրա, բարձրում, լինում են վառ կանաչ կամ վառ կապույտ ներկված յերկու
պատուհաններ: Համատարած դորշության մեջ այդ վառ գույնի պատուհան-
ները քեզ շատ են հետաքրքրում: Ի՞նչ կա նրանց յետևում... Բայց նրանք
բարձր են և նրանց սպիտակ վարագույրների յետևից հաղիվ միայն յերեւում
ե ծաղկանոթի մի մասը:

Շարունակիր ճանապարհդ: Բախական տեղ, ուշիկ ձգվում ե նրանցքը
Գնա: Դիմացը պատ ե, — բարձր պատ և թվում ե, վոր ճանապարհն այնտեղ
վերջանում ե: Բայց հասնելով այնտեղ, դու քո մի կողմում կնկատես նրբանց-
քի շեշտակի կերպով թեքվող շարունակությունը: Մի քիչ գնալուց հետո
նրբանցքը կլայնանա և ահա, դու դուրս կգաս մի փայտե կամուրջի դեմ:

Տակից հոսում ե փողերիկ, շատ փողերիկ Գետառ—չայ առուն: Քեզ կթվա,
թե լայն փողոց դուրս յեկար: Լայն փողոց, վորի միջով սակայն, Գետառ—չայն
ե հոսում, իսկ նրա յերկու կողմերում նույնպիսի տների պատեր կան, — ցե-
խածեփ, և նույնպիսի դռնակներ կան, — գորշագույն:

Վո՞ր նրբանցքով յեկար. — միևնույնն ե: Քո առաջ դուրս կգա փայտե
կամուրջ: Այդ կամուրջներից այն կողմումն ընկնում ե քաղաքի գորշ մասը
այն, վոր հեռվից յերևում ե շատ «անհետաքրքիր» և վորտեղ հին ժամանակ-
ներում ապրել և խաների և աղանների աչքերից հեռու, նրանց ստրուկ ժողո-
վուրդը:

Ահա թե ինչու վերջին մեծ փողոցը վոչ մի ճանապարհ չունի դեպի այս
կողմ և նա յերկողմ, իրարից անջատում ե քաղաքի յերկու մասերը: Ահա թե
ինչու նրբանցքներն հասնում են փայտե կամուրջներին և այդ կամուրջներից
այն կողմ փռված ե քաղաքի անծանոթ մասը:

Դեպի կամուրջը ձգվող նրբանցքի տներում և կամուրջից այն կողմ, ապ-
րում են իմ Տերոսները: Նրանք բանվորներ են, արհեստավորներ, պարսիկ,
թյուրք ու հայ:

Իսկ յեթե այդ նրբանցքներում և կամուրջներից այն կողմ հանդիպեն ավե-
լի բարձր պատեր վառ գույնի լուսամուտներով, — այնտեղ ել ապրում են իմ
«հերոսները»: Նրանք առևտրականներ են, իսկոթյուններ, պարսիկ, թյուրք
ու հայ:

ԳԼՈՒԽ ՅԵՐԿՐՈՐԻ,
ԱՅՍԻՆՔԻ ՔԱՂԱՔԻ ՇՐՋԱՊԱՏԻ ՄԱՍԻՆ

Կամուրջները, առուն և առվի մյուս կողմը գտնվում են քաղաքի արեւելե-
յան մասում, ամբողջ քաղաքի յերկարությամբ: Իսկ հյուսիսային կողմում,
մի բարձր բլրի վրա, չըջապատված ծառաշատ ձորերով, նստել ե Նորքը,
վորը քաղաքի հետ կապված ե այգիների միջով անցնող մի նեղ ճանապարհով
և վորը քաղաքից անջատված ե մի փայտե կամուրջով: Յես նրա մասին այս-
տեղ չեմ խոսում: Մի ուրիշ անգամ:

Քաղաքի արեւմտյան կողմում, ամբողջ քաղաքի յերկարությամբ ձգված
ե մի բլրաշարք և նրանց վրա գտնվում ե քաղաքի Կոնդ թաղամասը: Կոնդը
բարձր և քաղաքից: Բլուրի լանջի վրա, մինչև ծայրը, շարքերով կառուցված
են տնակները և մի շարքի կառույնները ավելի վերեվի շարքի դետին են հա-
վասար:

Լուսամուտներն ու պատշգամբները նայում են քաղաքին: Այդ լուսամուտ-
ների յետևում և այդ պատշգամբներում յերեկոները նստում են մարդիկ և նա-
յում են ներքև, քաղաքին, վորտեղ յերևում են լազամթիվ լույսեր ու փո-
ղոցներ:

Բլուրի մյուս լանջի վրա, մինչև ձորը, մինչև Զանգուն, փռված ե քա-
ղաքի Զորադեղ թաղը: Բայց նրա մասին ես, մի ուրիշ անգամ:

Հարավում բազարն է։ Ավելի հարավում՝ չայխանաները, պանդոկները և նորից չայխանաներն ու պանդոկները։ Նրանք ևս, գտնվում են քաղաքից բարձր։ Ներքեվում, բազարն և, իսկ ավելի այս կողմ, քաղաքի կենտրոնը։

Այդ բոլոր թաղերում կան նեղ նրբանցքներ, լարերինթոսի նման խուռնի-խուռը, բազմաթիվ, իրար կտրտող, փակուղիներով...

Սակայն բավական է վոր բարձրանաս վարեն բարձր տեղ և այնտեղից նայես ներքև, դեպի այդ «լարերինթոսը», վորպեսզի տեսնես նրա ամբողջ պարզութունն ու խղճուկությունը։ Մի հարվածով կարելի չե լուծել նրա դադարները։

Այդ յետ ընկած թաղերում գտնվում են բաղանիքները։ Գետնա-փոր, ամբողջովին գետնի տակ չինված, վորոնց զմբեթաձև կտուրներն են միայն, վոր գետնից մի քիչ վերև են բարձրացել։ Առանձին համարներ չունեցող ընդհանուր լողարաններ են դրանք, — պարսկական բաղանիքներ։

Այդ յետ ընկած թաղերում գտնվում են յեկեղեցիներն ու մզկիթները։ Յեկեղեցիներն ունեն ընդարձակ հայաթներ, վորոնց կենտրոնում գտնվում է յեկեղեցին։ Մզկիթներն ընդհակառակը, կանգնած են իրենց բարձր պատե-րով և այդ բարձր պատերի յետևում, շենքի ներսումն են գտնվում նրանց հայաթները։

Այդ յետ ընկած թաղերից մեկում, բազարից մի քիչ այն կողմ, գտնվում են չայխանաները։ Խանութի նման, նրանք փողոցի վրա փեղկեր ունեն, իսկ ներսում չայխանան և, վորը բաղկացած է մի սենյակից։ Կան չայխանաներ, վորոնց խորքի անկյուններից մեկում գտնվում է մի սանդուխդ, փայտե կամ քարե աստիճաններով։ Աստիճանները տանում են վերեւ, դեպի վերնահար-կը, վորտեղ մի շարք թախտեր կան, կեղտոտ անկողիներով։

Գիշերելու տեղն է դա։

Այդ յետ ընկած թաղերից մեկում, չայխանաների թաղում, գտնվում են խաները (պանդոկները)։ Ընդարձակ բակեր են դրանք, վորտեղ միշտ լինում են սայլեր, Փուրգոններ, ձիեր, եշեր... Բակի մեջ կան նաև սենյակներ, վորոնցից մեկը խանի չայխանան և, մյուսը գիշերելու տեղը։ Նրանց անմիջապես կողքին, գտնվում են ախոռները։

Հին Յերեվանն է դա, — յետ ընկած թաղերի այդ շրջանակը, վորն ողա-կել է քաղաքը։ Այդ թաղերում աճում ու մեծանում են նրանք, ովքեր պիտի քանդեն նրանց և նրանց փոխարեն նոր կառուցում սկսեն...

ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՈՐԴ.

ԱՅՈՒՆԻՍԿԻ ԱՍԱՆԻ ԻՍԿԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՍԿԻԶԲԸ ՑԵՎ ԶԱՅԽԱՆԱՅԻ ՄԱՍԻՆ

Գյուլիստանի վարդն ես,
Ջահենների դարդն ես,
Ծաղկանոցի զարդն ես,
Զուբեյիդա,
Ո՞վ քաղե քու վարդից,
Ո՞վ մեռնի քու դարդից,
Դու չես ծնվել մարդից,
Զուբեյիդա

Ալաքսեր Հասան-ողլու չայխանան այդ յերեկոյան լիքը լցված եր մարդ-կանցով։ Շարժվելու տեղ չկար։ Ինքն Ալաքսերը, իր ողնականի, տասնվեց տարեկան Իբրահիմի հետ միասին, հազիվ եյին կարողանում իրար յետեւից հաճախորդներին «չիրին-չայ» հասցնել։ Իսկ յերբ հաճախորդներից մեկն ուզում եր ընթրել և «փիթի» յեր պահանջում, Իբրահիմը հազիվ եր դուրս պրծնում դռնից, դիմացի «քյարաբխանայից» ընթրիք բերելու հա-մար։ Դրսում, Ալաքսերի չայխանայի դռների մոտ հավաքվել եյին մարդիկ և հետաքրքրությամբ նայում եյին ներս։ Հավանական է, վոր նրանք փող-յունեյին և դրա համար եյ ներս չեյին մտնում։ Յերբեմի միայն, հավաքված

ների խմբին մոտենում եր մեկը, ճանապարհ եր բաց անում դեպի դուռը և մտնում եր ներս: Յեվ չնայած նրան, վոր ներսում նստելու տեղ չկար, նա դարձյալ գտնում եր մի նեղ անկյուն ու նստում եր: Մինչև նրա նստելը Ալաք պերն աչքերով հետեւում եր նրան, ապա, սրբիչն ուսին գցած, մոտենում եր և կիսաժպիտ շողոքորթությամբ հարցնում.

— Շիրին-չա՞յ . . .

— Շիրին-չա՞յ . . .

Ամբողջ սենյակը լցված եր ետան ծխախոտի դառը ծխով և մարդիկ յուրեւում եյին կիսամշուշի մեջ: «Դախի» վրա թշուղի եր մեծ հեշտայնուր: Ալաքպերը թեյ եր լցնում, իսկ Իբրահիմը բաժանում եր հաճախորդներին: Սեղանների վրայից նա հավաքում եր դատարկ բաժակները, վորոնք Ալաք պերն անմիջապես լվանում եր և սրբում ուսի վրա գցած սրբիչով:

Ներսում հավաքվածները նստել եյին սեղանների մոտ, յերկար նստաբանների վրա, պատերի տակ, սակայն այնպես, վոր բոլորի դեմքերն եւ ուղղված էին դեպի միևնույն կողմը: Աղմուկ չկար: Միայն լսվում եր համատարած մի դժոց և լվացվող բաժակների չխշխկոցը «դախի» կողմից:

Հավաքվածների մեծ մասը գյուղացիներ եյին, պարսիկ և հայ գյուղացիներ: Կային նաև արհեստավորներ ու մի քանի բանվորներ:

Ի՞նչն եր պատճառը, վոր այդ յերեկոյան Ալաքպերի չայխանայում այդքան մարդ կար հավաքված: Յեվ ի՞նչն եր պատճառը, վոր հավաքվել եյին վոչ միայն ներսում, այլև դրսում, դռների մոտ:

Պատճառն այն եր, վոր հեռու տեղից աշուղ եր յեկել և այդ յերեկոյան Ալաքպերի չայխանայում հեքիաթ եր պատմում: Յերկու ժամ առաջ եր սկսվել հեքիաթը և առաջին մասը վերջացել եր: Այժմ, աշուղը նստել և սեղաններից մեկի մոտ և թեյ եր խմում:

Իսկ քիչ հետո պիտի շարունակեր հեքիաթը:

Աշուղ Հաֆիզ-Չաղեն, հիսուն տարին անց մի առույգ ծերունի յեր, յերկարահասակ և համեմատաբար նեղիրան: Նրա վերին շրթունքի վրա բուռն եյին յերկար, բայց ցանցաւ բեխերը. մորուք բոլորովին չունեւ: Գլխին դրել եր բուխարական նախշուն գլխարկ, վորը պինդ կերպով նստել եր նրա ճաղատ գլխի վրա: Կողքին, նստարանի վրա նա դրել եր իր սազը: Նա թեյ եր խմում և խոսում եր իր սեղանակից վաճառականների հետ:

Հեռու տեղից եր յեկել Հաֆիզ-Չաղեն և շատ նորություններ գիտեր: Նա, որինակ, գիտեր թե ինչ արժի թուղը Բիրմանահում, չամիչը Թավրիզում կամ չիրը Որդուբադում: Յեվ վաճառականներն հետաքրքրությամբ լսում եյին նրան ու յերբեմն եւ իրենց ծոցի դավթարներում մատիտով ինչ վոր բաներ եյին նշանակում:

Մյուս սեղանների մոտ նստել եյին հողի մարդիկ՝ պարսիկ ու հայ գյուղացիներ, քարի մարդիկ՝ պարսիկ ու հայ արհեստավորներ: Նրանք փոքր կումերով ֆոթացնում եյին թեյը և մտածում հեքիաթի վերջավորության մասին:

— Հե՛-հե՛-հե՛, Չուբեյիդա, Չուբեյիդա . . . լսվում եյին յերբեմն բայականություններ:

Յեվ այդ ժամանակ դիմացը նստած մի ուրիշը լուռ որորում եր գլուխը կարծես ի նշան համաձայնության:

— Բարի լուաւ բացվի ձեր վրա, վոնց վոր բացվեց Չուբեյիդայի սիրելիան Իսկյանդարի վրա . . .

Մի վայրկյանում ամեն ինչ լուեց: Ղժժոցն եւ, խոսակցության ձայներն եւ Բաթակների չխշխկոցները ցածրացան:

Աշուղը, սաղը ձեռքին, նորից կանգնել եր դախի և սեղանների միջև յեղած ազատ տարածության մեջտեղում և պատմում եր, համարադասական արժ ու ձեւերով:

— . . . Կողքը նայեց Իսկյանդարը, տեսավ, — ի՞նչ տեսնի վոր լավ լինի տեսավ, Չուբեյիդան չկա:

Աշուղը յերկու քայլ արեց դեպի պատը և կանգնեց:

— Չուբեյիդա՛, ասաց Իսկյանդարը . . .

Տեսավ, — ձայն չկա . . .

Աշուղն արագ փոխեց յերեք քայլ և մոտեցավ դռանը: Բոլորի աչքերն հառած եյին նրա վրա:

— Հա՛, տեսավ վոր Չուբեյիդան չկա, նստեց լաց յեղավ: Լաց վոր յեղավ պրծավ, եսպես յերգեց:

Աշուղը սաղը տնկտնկացրեց մատներով, ապա մի քիչ նվազելուց հետո սկսեց բայաթին:

— Հե՛-հե՛-հե՛-հե՛-հե՛ . . .

Բոլորի կրծքից հառաչանք թռավ: Մի քանիսը ձեռքները գրեցին ա-կանջներին:

Գյուլիստանի վարդն ես,

Ջահեղների դարդն ես,

Ծաղկանոցի դարդն ես,

Չուբեյիդա,

Ո՞վ քաղե քու վարդից,

Ո՞վ մեռնի քու դարդից,

Դու չես ծնվել մարդից,

Չուբեյիդա . . .

Յուրաքանչյուր տունը յերգելուց հետո աշուղը տնկտնկացնում եր սաղը, իսկ հավաքվածներն ընդմիջումից ողտվելուց, «հե՛յ վա՛խ» եյին կանչում:

— Արեւիլ յոթը գաղ բարձրացավ: Արեւիլ վոր յոթը գաղ բարձրացավ, Իսկյանդարին խաբար բերեցին, թե՛ ա՛յ Իսկյանդար, Չուբեյիդային փախցնողն Ոքոուզ-ողլին ե . . .

Նստարանների և աթոռների վրայից, վոչխարի միամիտ հայացքով դեպի աշուղն եյին նայում բազմաթիվ դույզ աչքեր:

Բաղժաթիւ բերաններ զարմանքից կիսաբաց, նորածիլ բեխեր, միամիտ, գեղջկական հայացքներ և խորը հետաքրքրութիւն։

Իսկ յերբ աշուղն սկսում էր նվագել, նրանք,—հողի և քարի այդ մարդիկը ձեռքներն ականջներին ելին դնում, զանգաղ որորվում և հիշում ելին իրենց Զուբեյիդաներին, իրենց Սանամներին ու Գյուլիզարներին։ Յեւ կյանքը նրանց թվում էր անգույն, իրենց Սանամներն ու Գյուլիզարներն՝ անհրապույր։ Գունազեղն ու հրապուրիչն անծանոթ աշխարհի այն հեքիաթն էր, վոր լայներախ դուրս էր հորդում աշուղի սաղի լարերից։

Յեւ նայում էլին միամիտ հայացքներն ու լսում ելին հողի, քարի մարդիկ։

Վերջին նստաբաններից մեկի վրա, պատի տակ, նստել էր քսանյերկու տարեկան Ահմեդը։ Բոլորի նման, նա ևս լսում էր աշուղին և լսում էր հետաքրքրութեամբ։ Սակայն նրա աչքերում, փոխանակ վոյսարի միամտութեան, փայլում ելին մի դույզ ջահել կրակներ։ Բորբոքված լսում էր նա Զուբեյիդայի հեքիաթը և նրան թվում էր, վոր այդ հեքիաթն իր Զուբեյիդայի մասին և,—ի՛ր Զուբեյիդայի, վոր հեքիաթի փերի չի, այլ իրական աղջիկ, և սպրդում և Գետաու—չայից այն կողմ, Ռումմի փողոցում։

Ահմեդը լսում էր աշուղին և մտածում։ Հաճախ նրա միտքը կանգ չէր առնում և Ահմեդին տանում էր հեռու։ Նա սկսում էր վերհիշել ամեն ինչ սկզբից, ամեն ինչ, մինչև յերեկ։ Յեւ յերբեմն նա նայում էր դեպի դուրս,—փողոց։ Նույնիսկ մի յերկու անգամ յետ դարձավ և պատի ժամացույցին նայեց։

Իսկ հետո, սկսեց նորից մտածել։

Ահա, ինքը, Ահմեդը, նստել և այստեղ, չայնանայում, լսում և աշուղին և մտածում է։ Իսկ ո՞ւր է հիմի Զուբեյիդան։

Յերեկի դպրոցում կլինի։

Բիշ հետո, ժամանակը կզա և Ահմեդը վեր կկենա։ Նա կզնա դեպի թուրքական դպրոցը և կսպասի։ Զուբեյիդան դուրս կզա դպրոցից և քայլերը կուղղի դեպի տուն։ Նա կնկատի Ահմեդին և ընկերուհիներից կանջատվի։ Անկյունին հասնելիս Ահմեդը կմոտենա և սմայկոտ ժպիտով կբարևի։

—Բարև։

Զուբեյիդան կասի։

— Բարև, Ահմեդ։

Իսկ հետո, ավելի կամայ ձայնով։

— Հը՞, Ահմեդ։

Ահմեդը չի խոսի։

— Ելի՞ր յես յեկել,—կասի Զուբեյիդան։

Ահմեդն ելի չի խոսի։

— Մարդ դարձիր։ Լավ մարդ վոր դառնաս, քեզ կասնեմ, կասի Զուբեյիդան ու կհեռանա։

Ախր վո՞նց անի Ահմեդը, վոր մարդ դառնա, Զուբեյիդա։ Դու զարդ ևս դնում, սովորում ևս ու շուտով կվերջացնես։ Իսկ Ահմեդն ի՞նչ անի։ Դու հայր ունես, մայր ունես և քեզ պահում ե հայրդ, վոր պատ շարող ուստա յես։ Իսկ Ահմեդն ինչ անի։ Ահմեդը հասարակ արհեստավոր և,—մեջքի վրա քար կրող հասարակ արհեստավոր։

Յեւ մտամոլոր, դեպի իր սենյակն էր վերադառնում Ահմեդը, քթի տակին մրմուլով հայերեն յերգը։—

Թե ինձ չեյիլ առնի, ընչի՞ սիրեցիր,

Մե բուռ կրակ դարձար, սիրտս երեցիր...

Ահմեդին սթափեցրեց աշուղի ձայնը։ Սաղը ձեռքին, նա սկսել էր նոր յերգ, վորն յերգում էր վոգելվորված կերպով ու իր ձայնի ամբողջ ուժով։—

Զուբեյիդա, Շիրադի վարդ,

Զուբեյիդա, ծաղկունանց զարդ...

Ահմեդը հառաչեց։ Վո՞րտեղից է յեկել այս աշուղը... Վո՞րտեղից է բերել այս հեքիաթը... Վո՞րտեղից է գտել Զուբեյիդայի անունը... Ի՞ր Զուբեյիդայի հեքիաթը չե՞ սա...

Պատի ժամացույցը, վոր մինչ այդ, աննկատելի կերպով չխչխկում էր, ինն անգամ լսից։ Ահմեդը վեր ցտուկեց։ Ուշացել և։ Արդեն դպրոցից դուրս յեկան...

Ուշացել է...

Սակայն և այնպես, նա փուլը վճարեց, արագ դուրս թռավ և բռնեց դըպրոցի ճանապարհը։ Համարյա վաղելով նա հասավ դպրոցին և առանց անկշռում կանգնելու, սուաջ անցավ։

Դպրոցի բոլոր լուսամուտներն ել մուծն ելին։ Վոչ մի տեղից լույս չէր յերեկում։ Նշանակում է դասերն արդեն վերջացել ելին։

Ահմեդն անշարժացավ։ Շեյթանի աշուղ... իրեն ուշացրեց...

Նա կարծես չէր հավատում աչքերին։ Յերեք ամիս է, վոր ամեն յերեկո նա դալիս կանդնում է այն անկյունում և միշտ ժամանակին է յեկած լինում։ Իսկ հիմի...

Դանդաղ շարժվեց Ահմեդը և ուղեվորվեց դեպի կապույտ մզկիթը, վորի ներսում,—խուցերում, սպրում ելին արհեստավոր պարսիկներ,—նաև ինքը։

Ճանապարհին նա մի քանի անգամ յետ դարձավ և նայեց դեպի դպրոցը, կարծես հուսալով, վոր այնտեղ նորից կվառվեն լույսերը։ Իսկ յերբ բավական հեռացավ, խորը հառաչեց և արագացրեց քայլերը։

Իսկ նրա ականջներում դեռ հնչում ելին աշուղի յերգի խոսքերը։—

Ո՞վ քաղե քու վարդից,

Ո՞վ մեռնի քու դարդից,

Զուբեյիդա...

Քաղաքի կենտրոնից ընդհանուր, մի մոթ և նեղ փողոցի մեջ գտնվում է պարսկական վոճի, կամարածեղ մի դարբաս: Դարբասի յետևում, ներսում, լայնարձակ հայաթն է գեղեցիկ ծաղիկներով և մի քանի ծառերով:

Հայաթում գտնվում է աղյուսաչին մի բարձր շենք, յերկու հարկից բաղկացած:

Այդ հայաթն ու այդ շենքը պատկանելիս են յեղել Միրզա Աբաս-ողլի առնունով մեկին: Միրզան հեղափոխության որերին փախել է Պարսկաստան և յայտեղ է հաստատվել:

Տունը մնացել է անտեր և պետութունն այդ տունը վերցրել է իրեն յայտույժ, նորոգել է և քրեհով տվել:

Այժմ, այնտեղ տեղավորված է թյուրք ու պարսիկ կանանց ահումբը:

Յերեկոյան, չավազանց գեղեցիկ են յերևում լույսերն այդ շենքի յերկրորդ հարկի պատուհաններից: Դարբասից ներս են մտնում կանայք, աղջիկներ, չաղրայով ու առանց չաղրայի և գնում են ահումբ:

Վոչ մի տղամարդ այդ ահումբը չի մտնում. չի կարելի: Յերբ ներսում կանայք կան, չի կարելի: Յերբեմն միայն, յերբ փակ է լինում ահումբը և ներսում վոչ վոչ չի լինում, կարելի չի գնալ ահումբի վարիչի մոտ և նրա հետ միասին գնալ ահումբը տեսնելու:

Վոչ ահումբի վարիչը, ընկերուհի Սյիշեն, վոր ել կին-ամինը, շենքապետ վերացնել ահումբի այդ որենքը: Նրանք գիտեն, վոր այդ ել մեծ բան է, թյուրք ու պարսիկ կանանց դրավել դեպի ահումբ:

Նրանք գիտեն, վոր յեթե մի որ, մի տղամարդ ներս մտնի այդ ահումբը, շատ տղամարդիկ իրենց կանանց ու աղջիկներին կարգիլեն ահումբ հաճախել:

Յեւ այդ է պատճառը, վոր Սյիշեն, այն կրթված, նախապաշարմունքներից ազատ կոմունիստիկա Սյիշեն, այդ խնդրով իրեն դիմող յուրաքանչյուր մարդու կարճ պատասխանում է.

— Ձի կարելի.

Ահումբը տեղավորված է յերկրորդ հարկում: Ներքեվի հարկում ապրում է ահումբի ծառայող կինը և ելի մի յերկու յերեք կին:

Այնտեղ են գտնվում նաև ահումբին կից կար ու ձեվի արհեստանոցը, փոքրիկ ջուլհականոցը և պարապմունքի մի քանի սենյակներ:

Յերեկներն այդ սենյակներում լցվում են թրքուհիներն ու պարսկուհիները: Կարի մեքենաներն ու ջուլհականոցի մաքուրները չխչխկում են, իսկ մյուս սենյակներում լսվում են վորևե պարապմունքի նստած կանանց ձայները:

Մի նեղ օտարուղք, առաջին հարկից տանում է դեպի վերև, վորտեղ փոքրիկ նախասենյակում գտնվում է դուռը, վրան դրված՝ «Թրքուհիների ահումբ»:

Չորս սենյակից է բաղկացած ահումբը: Չորս գեղեցիկ սենյակներից: Նրանցից մեծը դահլիճն է, յերկուսը ազատ սենյակներ են, համաքվելու և յրուցելու համար, իսկ վերջինը ընթերցարանն է:

Բոլոր սենյակներում, պատերի վրա խփված են հեղափոխականների նրկարները. — Լենին, Կլարա Յետկին, Կրուպսկայա, Լյուքսեմբուրգ...

Ահումբի ամենագեղեցիկ սենյակը դահլիճն է: Նրա առաստաղը, վոր փակթաձեղի յե նման, ամբողջապես ծածկված է փոքրիկ հայելիների համաչափ կտորներով, վորոնց մեջ րեկեկվում են ներքեվի բոլոր առարկաներն ու մարդիկ:

Դահլիճն ունի մեկ մեծ և յերկու փոքր լուսամուտներ, կարգաբաժան կարմիր, կապույտ և կանաչ փոքրիկ ապակիներով: Յերբ ցերեկով մեկը ներսից նայի այդ ապակիներին, կամ գիշերով դրսից՝ յերբ ներսում լույսներ են վառում, լուսամուտների այդ դույնզգույն տեսարանը չափազանց գեղեցիկ ու գրավի: Կերևա: Կթվա, վոր դրանք վոչ թե ապակիներ են, վորոնցից լույս է թափանցում, այլ պսպղուն, գույնզգույն թիթեղներ:

Դահլիճի պատերի վրա կան բազմաթիվ վորմաքանդակներ: Տեղ-տեղ, պատերի մեջ կան փոքրիկ խորություններ, վորոնք ծառայում են պահպանելու տեղ: Հատակը քարից է, վորի վրա փռված են թաղիքներ:

Յերեկոյան, ահումբի ազատ սենյակներում շատ կային կանայք և աղջիկներ: Ահումբի սովորական որերից մեկն էր այդ. Ժողով կամ ներկայացուցիչներ:

2333-54

ցում չկար: Ամեն վոք գրադված եր մի գործով: Շատերը դրուցում էին իրար հետ: Նրանք չաղբաները նետել էին մի կողմ: Ամենուրեք յերեմում էին թրքուհիների գեղեցիկ աչքերը և մետաքսի թեթեվ փայլ ունեցող մազերը:

Դուռն արագ բացվեց և ծիծաղելով ներս մտան Զուրեյիդան և իր ընկերուհի Ասմարը: Նրանք իրենց ձեռներում ունեյին գրքեր, տետրակներ: Նշանակում և, դպրոցից ուղիղ այդ տեղ էլին յեկել:

Ներս մտան, ժպտալով ու ծիծաղելով, գրքերը դրեցին պատի դարակնե-նից մեկում, Ասմարը, վոր չաղբայի տակ եր, վերցրեց չաղբան մի կողմ և նստեց:

Զուրեյիդան նույնպես նստեց:

— Ասմար, մեր աղջիկներից չկա՞ն...

— Ձեռն յեկել դեռ:

— Ասմար, ծիծաղում եմ, բայց չատ տխուր եմ...

— Խի՞...

— Ձեմ իմանում, Ասմար...

Քիչ հետո ներս մտան յերկու կին ու մի աղջիկ: Կանայք չաղբաներով էին, իսկ աղջիկը դլսին կապել եր «Բաղդադի փուշի» թաշկինակ: Թաշկի-նակի տակից, քունքերի մոտ, դուրս էին պրծել նրա սև մազերը, — զարմա-նալի սև, գիշերվա նման մազերը: Նրա արտակարգ սպիտակ դեմքի վրա, փայլուն քարածուխի նման վառվում էին սև աչքերը: Նա ներս մտավ և մոտեցավ Ասմարին ու Զուրեյիդային:

— Աղջի, բարե...

Ասմարը բարեկցեց: Զուրեյիդան ցրված եր յերեմում: Մի քիչ անց, նա ևս բարձրացրեց դլուխն ու ժպտալով բարեկցեց:

— Հը՞, Զուրեյիդա, դու քիթդ խի՞՞ յես կախել...

— Աղջի, չեմ իմանում. հիվանդ եմ, ինչ եմ...

— Ձե՞ս գալիս, դնանք «Ձանդի» կարդանք:

— Գնացեք, յես կգամ...

Ասմարն ու այդ թյուրք կոմյերիտուհին մտան ընթերցարան:

Զուրեյիդան մնաց մենակ:

Ախր ինչո՞ւ յե նա այսոր տխուր...

Դպրոցից դուրս յելավ, Ասմարի ու Նազիրի հետ գնում եր: Հետո բա-ժանվեց նրանցից, վոր յեթե Ահմեդն անկյունում ելի սպասելիս ինի, — մե-նակ հանդիպի նրան: Տեսավ: Ահմեդը չկա: Վաղ տվեց, հասավ Ասմարին: Հետո յեկան այստեղ...

Ախր ինչո՞ւ յե տխուր...

Այսոր Ահմեդը չկար: Ե՛, չկար՝ չկար: Ի՞նչ արած: Ահմեդն իմ ի՞նչն և վոր... Աչք ունի ինձ վրա: Ի՞նչ անեմ թե աչք ունի: Լավ տղա յե, բայց վոր դեռ խամ ե, անիրո՞ճ ե... Նա վնիկ պահո՞ղ ե: Նա մարդ դարձո՞ղ ե: Աչ-խարքից բխաբար, անուպում... Ինքը խո նրա թայը չի՞: Ուզի՞ իրեն հե-ամդարնացող չկա: Են ել ինչպիսի՞ տղաներ... Ուշու՞մով խեղդե, հարգելի...

Զուրեյիդան գլխի փուշի ծայրն առավ մատների արանքը և սկսեց խա-ղացնել:

... Մենակ թե... մենակ թե յես նրան եմ սիրում:

Եսոր չկար: Ամեն որ սպասում եր: Գնում էյի, բարեկում, մի քանի խոտջ ասում կամ չասում և անցնում: Ահմեդն ել, առանց դժգոհելու, անցնում-գնում եր իրեն համար:

— Մարդ վոր դառնաս, քեզ կառնեմ, ասում եր նրան Զուրեյիդան:

... Եսոր չեկավ: Դե՞ր ընկավ մեջքին, Գարգեց: Պատի վրայից վա՞ր ընկավ: Հիվանդացավ: Ի՞նչ յեղավ:

— Մարդ դարձիր, քեզ կառնեմ...

Վո՞նց մարդ դառնա: Յես դպրոց եմ գնում, կոմսոմոլիս, ընկերներ ունեմ, ակումբ եմ գալիս... Ինքն ի՞նչ անի խեղճը... Իր որվա հացն ե աչ-խատում, ուրիշ վոչինչ...

Զուրեյիդան անհանգիստ չարժումներ եր անում: Ապա դիմեց Ասմա-րին.

— Ասմար, տուն գնա՞նք...

— Ի՞նչ:

— Տուն գնա՞նք:

— Եսպես շո՞ւտ:

— Հա՛, գնանք, Ասմար:

— Գնանք:

Ասմարն ու Զուրեյիդան դուրս յեկան: Ասմարն գգում եր, վոր Զուրեյի-դան տխուր ե, բայց վոչինչ չեր հարցնում, հարժար բոպեյի սպասելով: Նրանք դուրս յեկան նրբանցք և նույն նրբանցքով շարունակեցին իրենց ճա-նապարհը:

— Աղջի, եսոր քեզ ի՞նչ ե պատահել...

— Ասմար ջան, հանաք մի անի, սիրտս մի տեսակ տխուր ե...

— Խի՞...

— Դու գիտե՞ս, Ասմար, վոր յես մի սոլայի գիտեմ, անունը Ահմեդ, ինքն ել մի լավ տղա յե...

— Հը՞, հետո՞...

— Ձե՛, Ասմար, գիտեմ ինչ ես ասում, բայց չե: Եդ Ահմեդն ինձ վրա աչք ունի: Լավ տղա յե, բայց կնիկ պահող դուրս չի գա: Ես մի քանի ամիս ե, վոր ինձ հանդիպում ե, նայում ե ինձ ու կարծես հարցնում ե.

— Ի՞նչ ես ասում, Զուրեյիդա:

... Յես ել, խոսք չեմ տալիս:

— Հետո՞...

— Ամեն ոք տեսնում էլի: Եղ խեղճը Լսոր չկա: Չլինի՞ մի բան և պատահել: Չը՞, Ամար...

Բայց Ամարը, պատասխանի փոխարեն պինդ ծիծաղում էր: Ապու ձեռքով բամբակեց ընկերուհու գլխին:

— Դե ասա, սիրտս տաք է վրեն, ելի...

Չուրեքիդան ձայն չհանեց:

— Ի՞նչ անենք՝ թե Լսոր չես տեսել: Եզուց կտեսնես: Մեկել որ կտեսնես:

Չուրեքիդան դարձյալ լուռ էր:

Ամարն ուզեց նորից խոսել, բայց տեսնելով ընկերուհու տխրությունը, միայն մի քանի համողիչ խոսք ասաց ու լռեց:

Թուժմի փողոցում, Չուրեքիդան ցտեսություն ասեց Ամարին ու մտավ խրենց տուն:

ԳԼՈՒԽ ՎԵՑՆԵՐՈՐԿ
ՌԻՋՈՒՄ ԵՄ ԱՍԵԼ, ԳԵՏՆԱՓՈՐ ԲԱՂԱՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

Գեանից մի մետր բարձրությամբ, դուրս են ցցված յերկու մեծ գմբեթների վերեվի մասերը: Նրանցից մեկի շուրջը կան չորս ուրիշ գմբեթներ, սակայն մեջտեղի գմբեթից ավելի ցածր: Մարդու կես բարձրությամբ, գլմբեթների մի կողմում գտնվում է փոքրիկ դռնակը: Բարե սանդուղքներն ուղիղ ներքև են իջնում, դեպի գեանի տակը:

Այդ է բաղանիքի արտաքին տեսքը:

Դեպի ներքեվ իջնող քարե սանդուղքի ցածի ծայրում նույնպես, կա մի փոքրիկ դռնակ, վոր ուղղակի բացվում է դեպի բաղանիքի հանվելու սենյակը: Դա մի մեծ, վեցանկյունանի, ընդարձակ սենյակ է, վորի առաստաղը դրսից յերեվացող մեծ գմբեթներից մեկն է:

Հատակը քարից է: Պատերն ու հատակը խոնավ, տեղ-տեղ՝ ուղղակի թաց: Սենյակի կենտրոնում, քարից չինված մի ավազան կա, մինչև մարդու զոտին հասնող պատերով: Ավազանի մեջտեղի քարե զուռից դուրս է հորդում ջուրը և լցվում ավազանի մեջ:

Պատերի տակ թախտեր կան դրված: — Լայն, յերկար թախտեր, վորոնք միայն ընդհատվում են դռների մոտ: Մեկ՝ դեպի դուրս տանող դռան մոտ, մեկ էլ դեպի լողաբան տանող դռան: Այդ թախտերը, փոքրիկ վարագույրն-

բով բաժանված են առանձին մասերի: Յուրաքանչյուր մասում, հենց թախտի վրա, գրված են փայտե նստարաններ, հանվելու և շորերը դնելու համար:

Թախտերի այդ բաժանմունքներից մեկում, փայտե դախլի,—փաշերիկ գրամարկդի յետեվում ծալապատիկ նստած է մի չափ պարսիկ, բաղանիքի տերը: Նա «Թաղբեհ» է քաշում և «քյահրուբար» հատիկների չխկչխկոցը միախառնվում և դատարկ սենյակում կարկաչող ավազանի ջրի ձայնին:

Մի ուրիշ բաժանմունքում, մի ուրիշ պարսիկ, գոգնոցը կապած և սըրբիչն ուսին գցած, նստած է մեծ սամովարի մոտ: Պատի վրա շինված փոքրիկ դարակներում թեյի բաժակներ կան և ափսեներ:

Մի որ լողարանը բաց է տղամարդկանց համար, մյուս որը կանանց: Յեվ այն որերին, յերբ կանայք են լողանում, դախլի մոտ նստում է բազանիքի տիրոջ կինը, իսկ սամովարի մոտ, թեյ ծախողի կինը:

Այդ որը, տղամարդկանց լողանալու որն էր: Առավոտից մինչև յերեկո, մեկ-մեկ, յերկու-յերկու կամ յերեք-յերեք ներս եյին մտնում մարդիկ ու լողանում: Շատ «մուշտարիներ» յերեկոյան եյին գալիս, ուստի և, արդեն ժամանակն էր և նրանք ուր վոր է, պիտի գալին: Հաստ պարսիկը չխկչխկոցնում էր թաղբեհը և առանց ներքին ու արտաքին անհանգստություն, սպասում էր հաճախորդներին:

Թեյ ծախողը, բաժակները կրկին ու կրկին լվանալուց ձանձրացած, նստել և նիրհում էր:

Թախտերից մեկի վրա, հազիվ նկատելի, պառկել էյին յերկու «քիսաչիները»:

Յեվ իրոք. քիչ հետո բաղանիքն սկսվեց լցվել: Յեվ վորովհետև հինգ-չարթի յեր այդ որը, դրա համար ել գալիս էյին ավելի շատ, քան մյուս որերը: Ձե՛ վոր վաղն ուրբաթ է:

Թեյ ծախողն արթնացավ, սամովարի կրակն ուժեղացրեց: Քիսաչիներն արթնացան և աչքերը տրորելով սկսեցին սպասել: Բաղանիքի տերը հազաց:

Նա, այդ հաստամարմին պարսիկը, սիրալիր ժպիտներով դիմավորում էր գոնից յուրաքանչյուր ներս մտնողին: Նրանց, ում նա ճանաչում էր անունով, «համեցեք»—ին միացնում էր նաև նրա անունը: Նրանց, ում գրպանը նա ճանաչում էր իբրև հաստ ու լիքը գրպան, հանդիպում էր ավելի սիրալիր, ավելի քաղցր խոսքերով:

— Համեցեք:

— Համեցեք, ուստա Ալի:

— Ա՛յ բարե, բարե, աչքիս վրա յեկար, Սուլեյման աղա:

— Ուման աղա՞... Ա՛յ բարե քեզ... Ես ո՞ւր ես, չես յերեվում: Յեւ սի, քեֆ չունես: Լա՞վ ես: Ե՛, լավ վոր լավ ես: Փառք ալլահին:

Ուման աղան,—վաճառական Ումանը, դանդաղաբայլ ու հանգիստ վոր առաջացավ և յերբ ուզում էր թախտի վրա բարձրանալ, չգիտես վորտե՛

դից դուրս պրծավ մի փոքրիկ տղա և աթոռիկը դրեց Ումանի վոտքի տակ: Ռոմանը բարձրացավ թախտի վրա:

Հանվեց, իջավ ներքեվ և չաղ մարմինը տմբոմբացնելով մտավ լողարան:

Յեվ չնայած գոլորշու առաջացրած կիսամշուշին, նա տեսավ մի քանի ծանոթների ու մոտեցավ:

— Բարե:

— Բարե՛, Ուման ջան: Տեւ տվեք Ումանը լողանա:

Ումանը կանգնեց ցնծուղի տակ, մի քիչ չփեց մարմինը և սպա, վոչ-թաքի նման բառաչեց:

— Քիսաչի՛՛՛...

Քիսաչին, փայտե բարձր վոտնամանները—նալիկները հազին, ներս մը-տով և սկսեց Ումանի մարմինը տրորել:

— Հը՛, Ուման, քերինդ, յե՞րբ և,—հարցրեց նրա ընկերներից մեկը:

Ումանը, դեմքին մի ինքնահավան արտահայտություն, ծանր պատասխանեց.

— Եսոր գիշեր:

— Ի՞նչ ես ասում... եսոր գիշեր՞...

Մի քանիսը մոտեցան:

Ումանը, իբրև թե անփուլթ և անտարբեր դեպի նրանց հետաքրքրությունը, լուռ լողանում էր:

Յեվ սկսվեց չողոքորթություն: Ո՞վ գիտի, գուցե հագնվելիս, Ռոմանը դառնա իրենցից մեկին և ասի:

— Դու յեւ արի...

Բաղանիքի լողարանը, վոր նույնպես վեցանկյունանի յեր, ուներ շորս մուշեիր, վորոնք տանում էյին դեպի բաղանիքի մյուս բաժանմունքները: Նրանցից մեկում ջրամբարն էր, մյուսում՝ ավաղանը—վաննան, յերրորդը՝ ցեխ քսվելու տեղը և վերջինը՝ շոգու բաղանիքը:

Ումանը քայլերն ուղղեց դեպի այդտեղ: Յերբ ներս մտավ, առաջին հա-յացքից չկարողացավ վոչինչ վորոչել: Ապա նկատեց, վոր ինքը մենակ չի և ներսում մի ուրիշն էլ կա:

Մոտեցավ նրան:

— Բարե, Բեքիր:

— Բարե, Ուման ջան:

— Վո՞նց ես:

— Լավ եմ, վստա չունի: Դո՞ւ:

— Յեա ել լավ եմ:

— Ուման, եսոր է...

— Ըմ:

— Հերն ի՞նչ է ասել:

Ոսմանը քթի տակին, թեթև քածիծաղ տվեց։

— Ի՞նչ պիտի ասի։ Ինձ պես մարդուն ազջիկ և տալիս։ Մարդ էլի դեպքեր պարելով եր խոսք տվել։

— Աղջիկը գիտե՞... .

— Թող չիմանա, վնասն ինչ։

— Գիտե՞... .

— Ձե։

— Յեղա՞վ, Ոսման։

— Ինչի՞նչ։

— Յես ի՞նչ գիտեմ։ Հիմի յեւ խո են հին ժամանակները չե՞ն։ Ո՞վ գիտի, աղջիկ և, վոր չուղեց՝ չուղեց։ Չոռով կարա՞ս։

— Ի՞նչ զոռ։ Բանն առանց զոռի յեւ յոյա կգնա։

— Վո՞նց։

Ոսմանը տաքացավ։

— Ինձ պես մարդ և առնում, խի՞ պիտի չուղի։ Կհամոզեմ։

— Կհամոզե՞ս։

— Հա։ Հիմի հերն ստած կլինի։ Յես եւ վոր գնացի, հարստութեան մասին խոսք բաց կանեմ հոր հետ։ Ինքը կլսի, կհամոզվի։ Բար խո չի՞, — աղջիկ և։

— Վե՞րջը...

— Վե՞րջը։ Խի՞ յեւ թողնում, վոր յերկաթը սառի, — աղջիկը փոշմանի։ Ձեռաց մարդ կուղարկեմ, մոլլին կկանչեմ, վոր քերինը կտրի։

Յեւ լուեց։ Դեմի վրա ինքնահավան ժպիտ և այնքա՛ն մեծ հավատա դեպի իր հարստութեան ուժը։

Դրսում, հաղնվելու տեղում, հաղնողների մեջ արդեն տարածվել էր ըուրը Ոսմանի քերինի մասին։

Յեւ յերբ Ոսմանը դուրս յեկավ լողարանից, բոլորի աչքերն ուղղվեցին դեպի նա։ Իսկ ինքը, Ոսմանը, ցույց տալով թե ուշադրութիւն չի դարձնում այդ բոլորի վրա, — հանդիսավոր կերպով բարձրացավ թախտի վրա, ապա բառաչեց.

— Չամաչո՛ւր...

Փոքր տղան վազ տվեց և մի ծալած սավան բերեց Ոսմանին։

Յերբ Ոսմանն իր մարմինը չորացրեց, առանց սավանը վրայից վար առնելու, նստեց և կանչեց.

— Շիրին—չայ։

Թէ, ծախողը, չսպասվող արագութեամբ մաքրեց մի բաժակ, թէ, լցրեց և բերեց Ոսմանին։ Ոսմանը թեյը վերցրեց և սկսեց դանդաղութեամբ ֆրաթացնել։ Խմում էր մի կում և աչքի տակով նայում չուրջը։ Խմում էր մի ուրիշ կում և ահանջը սրած լսում էր խոսակցութիւնները, վարձեց կեանք տվելին իրեն ելին վերաբերում։

Բաղանիքի անկյուններից մեկում հաղնվելը վերջացրին բամբակադարձարանի մի քանի պարսիկ բանվորներ և մոտեցան դրամարկղին։

— Ի՞նչ տանք։

— Ինչ ուզում եք տվեք, — ըստ սովորականի ասաց բաղանիքի տերը։

— Մարդ—վրուխ քսան կոպեկ։

— Շեն մնաք։

Բանվորները վճարեցին ու դուրս յեկան, իսկ հաստ պարսիկը շարունակեց թաղրեհը չխշկացնել և լսել։

Ոսմանը մոտեցավ պատերի վրա կախված փոքրիկ լամպերից մեկին, վառեց ծխախոտն ու ծխեց։ Ապա բարձր ձայնով սկսեց խոսել բաղանիքի տիրոջ հետ, վորի դախլը գտնվում էր իր դեմոստր, սենյակի մյուս պատի տակ։

— Հը՞, գործերդ վո՞նց են։ Մուշտարի շատ ունե՞ս։

— Ապրում ենք ելի, Ոսման աղա։

Թախտերի վրա խոսակցութիւնները ցածրացան. շատերն սկսեցին հետեւել բաղանիքի տիրոջ և Ոսմանի խոսակցութեան, աշխատելով վորեւէ հետաքրքիր լուր վորսալ։ Միայն մի քանի քնքրողներ, վորոնք բարձր խոսակցում էին իրար հետ, վոչ մի մասնակցութիւն ցույց չտվեցին ընդհանուր հետաքրքրութեանը։

Ոսմանը հաղնելը վերջացրեց, իջավ վար և մոռենալով դրամարկղին, մի ոււրլիանոց դրամը դրեց բաղանիքի տիրոջ առաջ և քայլեց։

— Եվալլա՛, եվալլա՛, — ձայնեց նրա յետեւից պարսիկը։

Դռների մոտ Ոսմանը վճարեց քիսաչու փողը, ապա հարցրեց.

— Գործ խո չունե՞ս։

— Ձե, Ոսման աղա։

— Դե մի ֆայտոն կանչի։

Քիչ հետո, կառքը, վառվող յերկու լապտերներով, մոտեցավ և կանգնեց բաղանիքի դռանը։

— Խումմի փողոց, — ասաց Ոսմանը։

Կառքը քշեց։

ԳԼՈՒԽ ՅՈՒՅՐՈՐԴ,
ՎՈՐԸ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄ Ե ԿԱՊՈՒՅՏ ՄՁԿԻԹԻՆ

Բազարի մոտ, հրապարակի մեջ, կապնել և կապույտ մզկիթի մեծ շենքը աղյուսից շինված բարձր պատերով, վորոնց վրա, վերելում, փոքրիկ պատուհաններ կան, ապակու փոխարեն լարացանցով ծածկված: Գիշերով, կապույտ մզկիթն անհրապույր է թվում իր յերեք պատերով:

Սակայն չորհրդը,—ճակատը, տարբեր է մյուսներից: Այդտեղ, դռան յերկու կողմերում, պատը զարդարված է գուլնդգուլն չինիի կտորներով: Գուլնդգուլն չինիի կտորներով են զարդարված նաև գմբեթն ու մինարեն:

Արևոտ ցերեկով կամ լուսնյակ գիշերին, մզկիթի գմբեթն ու մինարեն գեղեցիկ են փայլում իրենց նախշերով և գուլնդգուլն, սլարսկական տառերի նկարներով:

Մզկիթի յերկու փոքրիկ դարբասները, վոր գտնվում են կողքի պատերի վրա, միշտ փակ են լինում: Բայց և միայն ճակատի դուռը, վորը մի ծածկված միջանցքով տանում է ուղիղ դեպի մզկիթի հայաթը, վորտեղ ծառեր կան և ծաղիկների մարգեր: Իսկ հայաթի կենտրոնում քառակուսի սվադանն է,—հավուղը:

Հայաթի հարավային մասը գլխավոր մզկիթն է,—աղոթարանը, իսկ նրա դիմացի՝ հյուսիսային մասը, մյուս աղոթարանը: Արևելյան և արեւ-

մայան պատերի վրա կան իրար նման քսան-քսանչորս փոքրիկ դռներ: Գրանք խուցերի դռներն են: Այն խուցերի, ուր մի ժամանակ իջևանել են, ուխտավորները: Այժմ, այլևս ուխտավորներ չեն գալիս, իսկ խուցերում ապրում են պարսիկ ու թյուրք արհեստավորներ, բանվորներ:

Կեղտոտ, հին խուցեր են դռանք, վորտեղ ապրողները բնակարանային ծանր պայմաններից դղվելով և միայն, վոր համաձայնվել են այդ սենյակներում մնալ: Յեւ վորանցից վորևե մեկը, հենց վոր գտնում է մի սվեյի լավ սենյակ, անմիջապես դուրս է գալիս այդտեղից և տեղափոխվում:

Իսկ նրա տեղը բռնում է մի ուրիշը:

Ապրողների մեծ մասը ամուրի բանվորներ են, վորոնք ապրում են յերեք-յերեք, չորս-չորս յուրաքանչյուր խցիկում: Բայց կան նաև ամուսնացածներ, —նույնիսկ յերեքս ունեցողներ:

Արևմտյան պատի հինգերորդ խուցում ապրում էր Ահմեդը: Նա մենակ էր իր սենյակում, վորովհետև այդ խուցը, բնակվելու համար ամենաանհարմարն էր կապույտ մզկիթի բոլոր խուցերից: Քարաշեն հատակը բոլորովին քանդոտվել էր, առաստաղը նույնպես: Լուսամուտի լարացանցից յերեք-չորս լար էր մնացել միայն և քամին հաճախ փուշու հետ միասին ներս էր լցնում նաև արևներ, թղթի կտորներ, վորոնք բռնվում էին սարգի վոստանների մեջ:

Միայն յերկու խուցեր կային մզկիթում, վորոնք շատ գեղեցիկ էին և ապրելու հարմար: Նրանցից մեկը գտնվում էր գլխավոր աղոթարանի աջ կողմում, մյուսը ձախ: Բայց այնտեղ ապրում էին վոչ բանվորներ, վոչ էլ արհեստավորներ: Մեկում մուլան էր ապրում, մյուսում մզկիթի ծառան,—պահպանը:

Իր խուցում, հասարակ, շատ հառարակ անկողնի մեջ պառկած էր Ահմեդը:

Նա քնել էր:

Լուսամուտից ներս ընկած լուսնի շողքերի տակ յերևում էր Ահմեդի դեմքը, վորի վրա մերթ-մերթ յերևացող ժպիտը վկայում էր, վոր նա յերազ է տեսնում:

Յեւ ի՞նչպես կարող էր յերազ շտեմնել: Հոգնած մտավ անկողին ու քնեց, մոտենելով Զուբեյրիդայի մասին, իսկ նրա ականջներում դեռ հնչում էին աշուղի յերգերը հեքիաթական Զուբեյրիդայի մասին:

Հենց վոր աչքերը փակեց, նրան թվաց թե ինքը գտնվում է Նորքի աղբիւրներից,—բաղներից մեկում: Պառկել է ծառներից մեկի տակ ու մտածում է: Հետո, հանկարծ լսեց, իբր թե մեկը քաղցր զնգզնգոցով թառ եմածում ու նվագում և «հեյդարի»: «Հեյդարի»-ի տխուր հնչյունները հասնում են իրեն և ինքը մտածում է Զուբեյրիդայի մասին, վոր «հեյդարի»-ից էլ գեղեցիկ է, «հեյդարի»-ից էլ քաղցր:

Հետո նրան թվաց, իբր թե նորից պառկած է իր սենյակում և իր սենյակը չա՛տ լավն է: Ուրիշ տեղում է իր սենյակը,—վո՛չ մզկիթի հայաթում: Ինքը պառկել է մաքուր անկողնի մեջ ու քնել է: Մեկը գուռն է թակում:

— Ո՞վ է:

Լսվում է Ձուբեյիդայի ձայնը:

— Բաց արա, Ահմեդ, յես գալիս եմ քեզ մօտ: Գու կինդ պիտի դառնամ
նորից են թափում դուռը:

Ահմեդը վեր ցատկեց քնած տեղից, արագ մոտեցավ դռանը և բաց արեց:

— Արի՛, անուշ Ձուբեյիդա...

Թարմ ուղի հոսանքը, վոր դիպավ Ահմեդի յերեսին, սթափեցրեց նրան:
Նա անշարժ կանգնեց դռան մեջտեղը, դառնորեն հիասթափված քաղցր
յերազից:

— Թխկ, թխկ, — նորից լսվեց դռան թակոցը, բայց այս անգամ վոչ թե
իր դռան, այլ մոլլայի:

Ահմեդը դուրս նայեց: Յերկու մարդ թափում էին մոլլայի դուռը:
Ահա դուռը բացվեց և նրանք ներս մտան:

Ահմեդը նայեց յերկնքին: Իրիկո՞ւն է թե դիշեր: Նայեց աստղերին
Ահմեդն ու մրմնջաց:

— Դեռ չուտ է:

Հետո հաշվեց ու տեսավ վոր ժամի տասը հաղիվ լինի և ինքը քնել է մի
ժամից ել քիչ: Բայց թեև այդքան քիչ եր քնել, այնուամենայնիվ նա իրեն
զգում եր բոլորովին կազդուրված և քնից կշաացած:

— Ե՛, է՛, է՛... ես իրիկուն Ձուբեյիդային չտեսա...

Հետո մտածեց:

— Ե՛հ, մի բան, վոր նա ինձ առնողը չի...

Տեսնես Ձուբեյիդան հիմի քնած է թե արթուն: Ձե՛, խի՛ պիտի
քնած լինի: Ինքն է չուտ քնում, վոր առավոտը չուտ վեր կենա և գործի
գնա: Ձուբեյիդան շատ ինչո՞ւ պիտի քնի: Յերեւի հիմի լուսամուտի դռ-
գում նստած, դասերն է սերտում...

Այդ միտքն հանկարծ գրավեց Ահմեդին: Շուտ է: Հիմի նա լուսա-
մուտի դռդում նստած, դասերը սերտելիս կլինի: Ի՞նչ կլինի, յեթե դեպ,
անցնեմ լուսամուտի տակով, մի անգամ տեսնեմ Ձուբեյիդային ու դա՛
քնեմ...

Նա արագ շրջվեց, ներս մտնելու և շորերը հագնելու համար: Այդ բո-
ւային, բացվեց մոլլայի դուռը և այնտեղից դուրս յեկան յերկու մարդն ու
մոլլան և դնացին: Ահմեդը մի բուպե նայեց նրանց յետեւից, ապա մտավ
ներս և սխեց շորերը հագնել:

Յերկար է ձգվում Ռումմի փողոցը Գետառ—չայից այն կողմ, Գետառ—
չային զուգահեռ: Թաղի ամենալավ փողոցը Ռումմի փողոցն է, վորի վրա
են գտնվում կենտ—կենտ պատահող քարաշեն կամ յերկու հարկանի տները:

Ռումմի փողոցն սկսվում է գլխավոր փողոցներից մեկից զատվող մի
սրբանցքով և վերջանում է Գետառ—չայի կամուրջներից մեկի—մօտ: Այդ—
տեղից անմիջապես, սկսվում է մի նոր փողոց, վորը տանում է դեպի Ուզաթի
Սեփիդին բլուրը: Այդ բլուրի վրա գտնվում են վերջին տնակները, իսկ նը-
րանցից այն կողմ ուրիշ տներ չկան և քաղաքը վերջանում է այնտեղ:

Ռումմի փողոցը նեղ փողոց է: Յեթե պատահի, վոր մի կառք անցնի
այդ փողոցով, վոտքով զնացողը պետք է օնգմվի պատերից մեկին, կառքին
հանապարհ տալու համար:

Մայթերը չափազանց նեղ են Ռումմի փողոցի վրա: Անցորդի միայն մի
վոտքն է լինում մայթի վրա: Դայլեւիս նրա մյուս վոտքը մնում է մայթից
ցած, փողոցի մեջ:

Տեղ—տեղ հանգիստում են այնպիսի զառանգ պատեր և դռներ, վոր մտրդ
ուղղակի զարմանում է, թե ի՞նչպես կարելի չէ ներս մտնել այդ դռներից:
Ի՞նչ չեն այնպիսի գռները, վորոնց բարձրությունը գետնից հասնում է մի-
շիվ մարդու կուրծքը:

Պատերը նույնպես:
Յեւթի թվում է, թե այդ պատերն ու դռները ժանուկների ձեռքերով չեն
վաճ փոքրիկ խաղատներ են, ուրիշ վոչինչ:

Ու դարձանալի չե, վոր համատարած այդ դաճաճության մեջ հանդիպող
փորեք քարաշեն կամ յերկհարկանի տունը հսկա շենք է թվում անցորդի
աչքին:

Փոքրիկ դռնակներին մեկի յերկաթե «չախկ»-ը, վոր փոխարինում է
զանգին,—մի քանի անգամ չխկչխկաց: Փողոցի վրայի լուսամուտներից
մեկի մեջ մարդկային մի ստվեր յերեւաց:

— Ո՞վ է...

— Մենք ենք:

Ներսում լավեցին շուկներ.—Ոսմանն է...

Քիչ հետո դուռը բացվեց և Ոսմանը յերկու-յերեք սւրիշ մարդկանց հետ
ներս մտավ:

Դուռը նորից փակվեց:

Անակնկալ այցելության առթիւ Ձուբեյիդան դարձացավ: Նա դատա-
գիրքը ծալեց և դրեց մի կողմ: Ոսմանն ի՞նչ գործ ունի իրենց տանը, վորին
գեո «աղա» յեւ են ասում ըստ հին սովորության, մի քանի կեղծավորներ...

— Յերեսդ ցույց մի տա,—չնչաց Ձուբեյիդայի մայրը, մոռենալով
նրան:

— Ինչի՞, —դարձացած հարցրեց Ձուբեյիդան: Ձադրան եր պակաս...

— Աղջի, բան եմ ասում,—կրկնեց մայրը: Ես անգամին ինձ լսիր:

Բայց Ձուբեյիդան ականջ չարավ և գնաց դեպի հյուսիսը, վորոնք իր
հոր հետ նստած, գրուցում եյին:

— Հալ, քեֆ:—հարցրեց Ոսմանը, դիմելով Ձուբեյիդայի հորը:

— Շարում ենք ելի, պատասխանեց նա, ձեռքերով պստո չարելու շար-
ժումներ անելով:—Դու՞ն վոնց ես:

— Յես ել եմ շարում, ժպտաց Ոսմանը, դարակներում ապրանք չարելու
շարժումներ անելով:

Ոսմանի ընկերները ծիծաղեցին:

Քիչ հետո, Ոսմանն անցավ իր ծրագրին, սկսելով խոսել կողպերատիվ-
ների մասին, վոր «մարդու տուն են քանդում», և այն մասին, վոր միայն
իր նման տղամարդը կարող է դիմանալ և նույնիսկ հարստանալ:

Առաջին բուպեյին, Ձուբեյիդան վոչինչ չեւ հասկանում: Ինչո՞ւմ է
բանը... վոր որվա սրտակից բարեկամներն են արհեստավոր Հասանն ու վա-
ճառական Ոսմանը... Ուրիշ բան թաղելված կլինի այս այցելության տակ...

Յեւթի քիչ հետո, յերբ Ոսմանը խոսք բաց արեց ամուսնության և «հի-
միկիւմ» աղջիկների մասին, Ձուբեյիդան ամեն ինչ հասկացավ: Նա արագ
մոտեցավ մորը և քաշեց մի կողմ:

— Ես ի՞նչ ապուր եք յեւիել...

Մայրը կմկմաց: Ապա նշանացի ցույց տվեց իր ամուսնուն և հասկա-
ցրեց Ձուբեյիդային, վոր վոչ թե ինքը, այլ իր ամուսինն է այս բանի պատ-
ճառը:

— Ասում է լավ մարդ է, հարուստ...

Վերջին բառի հետ միաժամանակ նա նայեց Ձուբեյիդայի աչքերին,
կարծես տեսնել ուզելով իր ասածի թողած տպավորութունը:

— Ե՛հ, —հեյ... Նաղիր-Շահի վախտը խո չե՞ք, բարկացավ Ձուբեյիդան:
Ապա հանկարծակի լուեց, սպասելով վերջաբանին:

Քիչ հետո, հայրը Ձուբեյիդային կանչեց:

— Ձուբեյիդա, արի:

Ձուբեյիդան հաստատ քայլերով մոտեցավ:

— Բարե արա Ոսմանի հետ:

Ձուբեյիդան քմծիծաղ տվեց:

— Ի՞նչ գործ ունեմ...

Հայրը, թեև գիտեր աղջկա «բաց» բնավորութունը, այնուամենայնիւ,
չառ դարձացավ:

Իսկ Ոսմանին շա՛տ դուր յեկավ Ձուբեյիդայի այդ արարքը:

— Կրակի կտոր է... հուրի-փերի յե,—մտածեց նա ինքնիրեն, ցնորե-
լով նրան ղեննալու ցանկությամբ:

— Դոնախ չե՞ս ուզում,—ժպտաց Ոսմանը, դիմելով Ձուբեյիդային:

— Տունն իմ տունն է ի՞նչ խո,—հորս տունն է: Նրան ես դոնախ յեկել,
նա յեւ ընդունել է: Իմ ուղեւ-չուղեւս մի հաշիվ չե՞:

Ասաց Ձուբեյիդան ու հեռացավ:

Ոսմանի սրտում կասկած ընկավ: Հաճելի տրամադրութունը փոխվեց
վախի: Ձինի՞ իսկապես, գործը փչանա...

— Ձուբեյիդա՛, —կատաղած բղավեց հայրը:

— ...ի՞նչ...

Ձուբեյիդան նորից մոտեցավ:

— Դու գիտե՞ս Ոսման աղան ինչի յե յեկել:

— Ձե:

— Յեկել է քեզ առնելու:

— Ո՞ւմ... ինձ հարցրե՞լ եք... Յես կառնեմ վոր...

Ձուբեյիդայի հայրը բարկացած նայեց աղջկան, ապա աստիճանի ա-
րանքով, զսպված հանդարտությամբ մոմուաց:

— Կառնե՛ս...

— Ձե՛մ առնի: Կին-բաժին կղիմեմ, չեմ առնի:

Կին-բաժնի անունը լսելով, հայրը բռնորովին դուրս յեկավ համբու-
թյունից:

— Ինչ կանե՞ս, Կին-բաժնին կղիմեմ... դիմիր: Կին-բաժինը քեզ հաց
կտա՞, քեզ կպահի՞:

Չուբեյիդան ձայն չհանեց...

Հայրն ավելի տաքացավ:

— Ձեմ պահի: Հասկանո՞ւմ ես, չան աղջիկ, չեմ պահի: Ի՞նչ պիտի անես, վոր չպահեմ: Մեծ աղջիկ ես. մինչև պառավելո՞ւ խո տանա մեջ չպիտի՞ մնաս: Ամուսնացիր, ելի՛: Պակա՞ս մարդ ե Ոսմանը...

Ոսմանն իր անունը լսելուն պես, մեջտեղ ընկավ:

— Ինչի՞ յես բարկանում խեղճ աղջկա վրա: Գործը քաղցրությամբ վերջացնենք: Աղջիկ ե, կբարկանա յեւ, կհամոզվի յեւ...

Այս անգամ արդեն, Չուբեյիդան ինքնիրենից դուրս յեկավ: Իր գեգեցիկ աչքերն հառելով Ոսմանի և մյուսների վրա, հաստատ ձայնով ասաց:

— Վոր մեռնեք եւ, յես չեմ առնի:

Հայրը, վոր ուզում եր ինչ գնով եւ լինի համոզել աղջկան, զսպեց իր բարկությունը և կիսաձայն հրամայեց:

— Տանիցս կորի՛ր...

Յեվ յեղավ մի անսպասելի բան:

— Ես սահաթին,—ասաց Չուբեյիդան և փուշին կապելով, գնաց դուրս: Մայրն ուղեց հասնել աղջկան և կանգնեցնել, որակայն սոմուսինը ձայնեց նրան:

— Յերես մի տա... Իր վոտքով գնաց, իր վոտքով եւ կվերադառնա:

Ոսմանն ու իր ընկերները նայեցին միմյանց, դեմքերի վրա մի անուրոշ, բայց անպայման տհաճ արտահայտություն: Նույնիսկ Չուբեյիդայի հայրը մի րոպե կասկածեց, վոր իրոք, աղջիկը կարող ե չվերադառնա:

Դուռը բացեց Չուբեյիդան և դուրս յեկավ փողոց: Յեվ այդտեղ, փողոցում նա անդրադարձավ ամբողջ պատահածին:

— Ի՞նչ անեմ հիմի... Ո՛ւր գնամ ես կես գիշերին...

Նա ուղեց քայլել ստաջ, բայց մեխված մնաց դռան մոտ: Ու յերբ հանկարծ նայեց փողոցով դեպի վար, տեսավ թե ինչպես դեպի իրենց գունն էյին գալիս յերկու մարդ և մուլան: Յերևի Ոսմանի հաշվով, այդքան ժամանակում նա գործը վերջացրած պիտի լիներ և մուլայի գալը պիտի լիներ ճիշտ ժամանակին:

Յեկան յերկու մարդն ու մուլան և յերբ դռնից ներս էյին մտնում, Չուբեյիդան շարժվեց տեղից և արագ հեռացավ:

— Բա ո՞ւր գնամ...

Չուբեյիդան իրեն հանձնեց իր վոտներին: Թող տանեն, ուր վոր ուզում են:

Ակամա քայլում եր նա և մտածում: Վազը կգնա կին-բաժին, կասի: Հետո կին-բաժնից կգնան իրենց տուն, իր հորը կասեն, վոր նա իրավունք չունի աղջկան դուրս անելու: Յեվ ինքը նորից կվերադառնա տուն:

Բայց թույն չի՞ դառնա իր կանգն իրենց տանը, վազվանից սկսած...

— Ո՛ւր գնալ... Ձե՞ վոր նույնիսկ մինչև առավոտ, մնալու վոչ մի տեղ չունի: Ընկերուհիներից մեկի մո՞տ գնա: Բայց չե՞ վոր, բոլոր ընկերուհիներն եւ ծնողներ ունեն և այդ ծնողները հաղիվ թե ներս ընդունեն տանից դուրս արվածին:

Այսոր յերեկոյան, հենց սկզբից ամեն ինչ թարսվեց: Դպրոցից դուրս յեկավ՝ Ահմեդը չկար: Ակումբ գնաց—տխրեց: Տանը՝ այս խայտառակ պատմությունը:

Աշխարհի վրա ո՞վ կա իրեն սրտակից ու հավատարիմ: Ո՞ւմ ունի Չուբեյիդան աշխարհիս յերեսին: Բոլորովին մենակ չե՞ նա:

Նրա մտքով անցան ակումբը, կին-բաժինը, ապա Ահմեդը:

Նա հիշեց Ահմեդին:

Մի՞թե նա իրեն զրկարաց չի ընդունի...

Չուբեյիդան շտաղունեց, կես գիշերին իր սիրած մարդու դուռը թափելու գաղափարից: Նրա մարմնով անցավ մի դող, հաճելի, բայց վեհերոտ...

— Մարդ դարձիր...

— Յես մարդ կդարձնեմ նրան, մտածեց Չուբեյիդան: Ձե՞ վոր յես նրանից ավելի ունումով եմ և աշխարհից խաբար: Յես նրան կոգնեմ:

Կայծակի՞ պես անցան նրա աչքի առաջից մի քանի մտապտակներ: Ահա ինքը, փաթաթվել և Ահմեդի վզով և նրան պատմում ե մի լավ, ավելի լավ կյանքի մասին: Ահա նա Ահմեդին սովորեցնում ե, թե ինչպես պետք ե անել, վոր լարացանցը պսկված բուսամուտից փուշին ներս չիցվի և սորվի փոստայներ չլինեն:

Տարված այդ մտապտակներով, Չուբեյիդային թվաց, թե իրոք, դեմքից մոտենում ե ինքը, Ահմեդը:

Չուբեյիդան մոտեցավ և նրան թվաց, թե Ահմեդն եւ և մոտենում իրեն:

— Չուբեյիդա՞...

— Ահմե՞դ... Ահմե՞դ, պո՛ւ յես:

— Յես եմ Չուբեյիդա: Ո՛ւր ես կես գիշերին:

Չուբեյիդան ձայն չհանեց: Մի րոպե նա լուռ կանգնած եր, կարծես ինչ-վոր բանի մասին լուրջ մտածելով: Լուռ եր նաև Ահմեդը:

Ապա Չուբեյիդան մի վճռական շարժում արեց, բռնեց Ահմեդի ձեռքը և ձգեց դեպի Կապույտ մզկիթի ճանապարհը:

— Գնա՛ք:

— Ո՛ւր, Չուբեյիդա...

— Գնա՛ք տուն...

Մի գիշերում յես տեսա և լսեցի այս ամենը, և յուրաքանչյուր հարկի տակ
կյանքի յերակն եր բարախում:

Յես պատմեցի միայն մի պատմութիւն, — միայն մի փոքր պատմութիւն:
Բայց քանի՜ այդպիսիներն են տեղի ունենում յուրաքանչյուր ուր, յուրաքան-
չյուր գիշեր:

Կապույտ մզկիթի խուցերից մեկը նոր չունչ մտալ: Ահմեդին թվաց թե
արե մտալ իր մթին սենյակը: Յեւ վոքքան ևլ գեղեցիկ յինն Կապույտ
մզկիթի՝ գմբեթի գույները, այնուամենայնիվ, հենց նույն Կապույտ
մզկիթի ներսում աճում և նրան թալարովին խարխուղ, իր փառքից բոլորո-
վին զրկող ուժը:

Քաղաքն ալեկոծվում և ծայրեծայր, կենտրոնից մինչև ծայրամասերը:
Ամենուրեք յեղնում և նոր ուժը: Ամբողջ գիշերը՝ յես լսում է յի այդ ուժի յեր-
գը և այդ իմ պարտականութիւնն էր, — իմ իրավունքը...

ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՏԵՍԷԼ ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԵՆԻ՝

ԻՆՔՆՈՒՐՈՒՑՆ

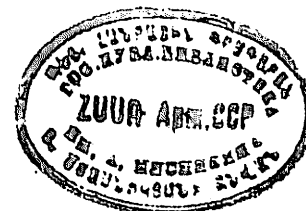
1. Շիրկանալ. 15 էջ. Լեհիմական. 1925 թ. գիմը 15 կոպեկ
2. Կոմսոմոլիա. 47 էջ. Յերևան. 1926 թ. գիմը 35 կոպեկ
3. Յերկաթավորվող յերկրի յերգեր. 22 էջ. Յերևան, 1927 թ. գիմը 20
կոպեկ
4. Յերկու մայր. 32 էջ. Յերևան, 1927 թ. գիմը 20 կոպեկ
5. Զուբեյիդա. 34 էջ. Յերևան, 1928 թ. գիմը 20 կոպեկ
6. Պատմվածքներ. (տպագրվում է).

ԹԱՐԳՄԱՆԱԿԱՆ

7. Կ. Մակավեյեվ. Պիոներական կենդանի լրագրեր. 68 էջ. Յերևան,
1927 թ. գիմը 20 կոպեկ.
8. Ֆ. Նանսեն. Գիշերվա հավարի և սառուցների մեջ. I հատոր.
Յերևան, 1927 թ. գիմը 60 կոպեկ.

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹՅԱՄԲ

9. Լեհիմը Պատկազմում. 23 էջ. Լեհիմական, 1924 թ. գիմը 25 կոպեկ.

«ՅԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԲԱՅԼՇԵՎԻԿ»-Ի ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՄԱՍՈՒԼԻ ՏԱԿ Ե՛

№ 1. Հ. Ազատյան. Աշխատավարձի խնդիրը և նրա եվոլյուցիան խոր-
հյուլային կարգերում.

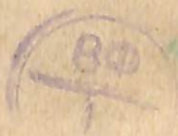
Հետեզիետե տպագրվելու լինի «Յերիտասարդ Բայլշևիկ»-ի գրադարանի
մյուս գրքույկները. գրական-գեղարվեստական, ֆաղափական-տնտեսական
և կոմյունիստական բովանդակությամբ:

22096

30

ԳԻՆՐ 20 ԿՈՊԵԿ

ՀԱՊԻԿ

ՀԱՎԱՐՇ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ